

**Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Aqrar Xidmətlər Agentliyi
Dövlət toxum nəzarəti və bitkiçiliyin təşkili şöbəsi**

**2024-cü ilin mart ayı ərzində
respublika ərazisində
müşahidə edilmiş fitosanitar vəziyyət
və görülmüş işlər**

info@axa.gov.az

Xülasə

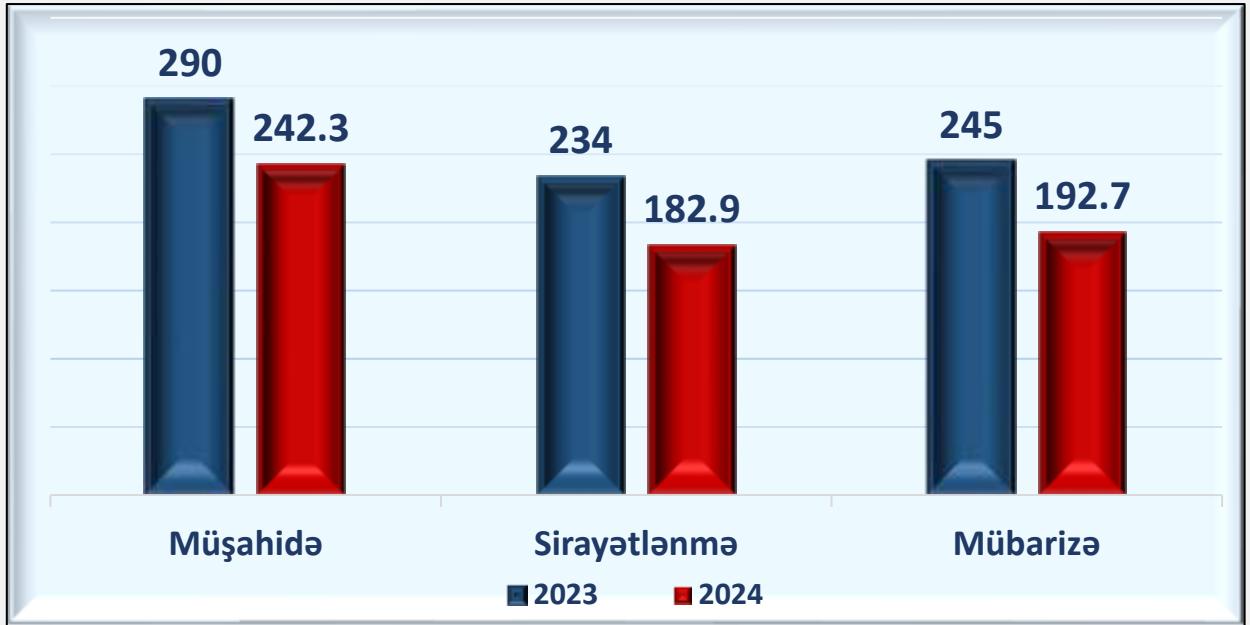
Arayışda Aqrar Xidmətlər Agentliyinin Bitki Mühafizəsi və Fumiqasiya (zərərsizləşdirmə) Mərkəzi tərəfindən ölkə ərazisində zərərli orqanizmlərə qarşı aparılmış müşahidə və mübarizə tədbirləri haqqında məlumatlar əks olunmuşdur. Eyni zamanda bəzi əsas zərərli orqanizmlərin çoxillik göstəriciləri ilə müqayisələr aparılmışdır. Arayış məlumat xarakteri daşıyır.

RESPUBLİKA ƏRAZISİNDƏ MÜŞAHİDƏ EDİLMİŞ FİTOSANİTAR VƏZİYYƏT VƏ GÖRÜLMÜŞ İŞLƏR

Respublika ərazisində kənd təsərrüfatı əkinlərinin zərərli orqanizmlərin zərərli təsirindən qorunması məqsədilə mart ayı ərzində fitosanitar müşahidələr və müvafiq mübarizə tədbirləri davam etdirilmişdir. Ay ərzində Aqrar Xidmətlər Agentliyinin Bitki Mühafizəsi və Fumiqasiya Mərkəzinin yerli qurumlarının mütəxəssisləri tərəfindən aparılan müşahidələr nəticəsində zərərli orqanizmlərlə sirayətlənmə aşkar edilmiş sahələrdə həm yerli qurumlar, həm də təsərrüfat subyektlərinin özləri tərəfindən qarşılıyıcı mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

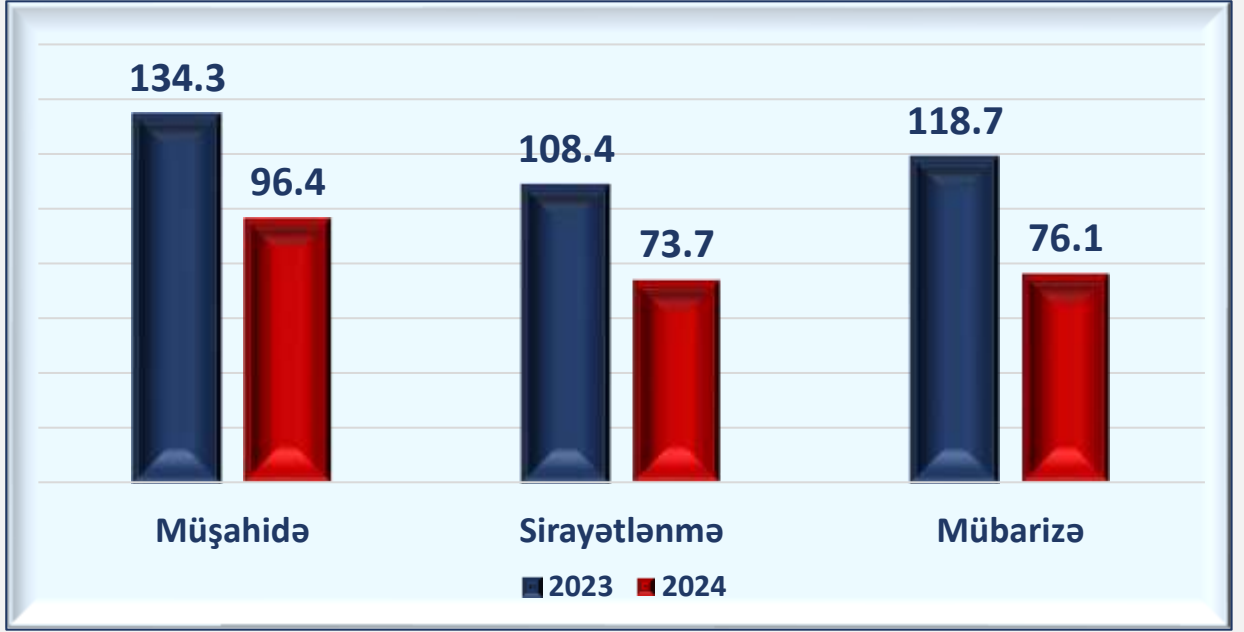
Cari ilin yanvar - mart aylarında (1-ci rüb) ümumilikdə 242,3 min hektar sahədə müşahidələr aparılmış, 182,9 min hektar sahədə müxtəlif zərərli orqanizmlərlə sirayətlənmə aşkar edilmiş və qış mübarizəsi də daxil olmaqla 192,7 min hektar sahədə mexaniki və kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 290,0; 234,0 və 245,0 min hektar olmuşdur (**Qrafik 1**).

Qrafik 1. 2023 və 2024-cü illərin 1-ci rübü ərzində zərərli orqanizmlərə qarşı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Cari ilin mart ayında ümumilikdə 96,4 min hektar sahədə müşahidələr aparılmış, 73,7 min hektar sahədə müxtəlif zərərli orqanizmlərlə sirayətlənmə aşkar edilmiş və qış mübarizəsi də daxil olmaqla 76,1 min hektar sahədə mexaniki və kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 134,3; 108,4 və 118,7 min hektar olmuşdur (**Qrafik 2**).

Qrafik 2. 2023 və 2024-cü illərin mart ayı ərzində zərərli orqanizmlərə qarşı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

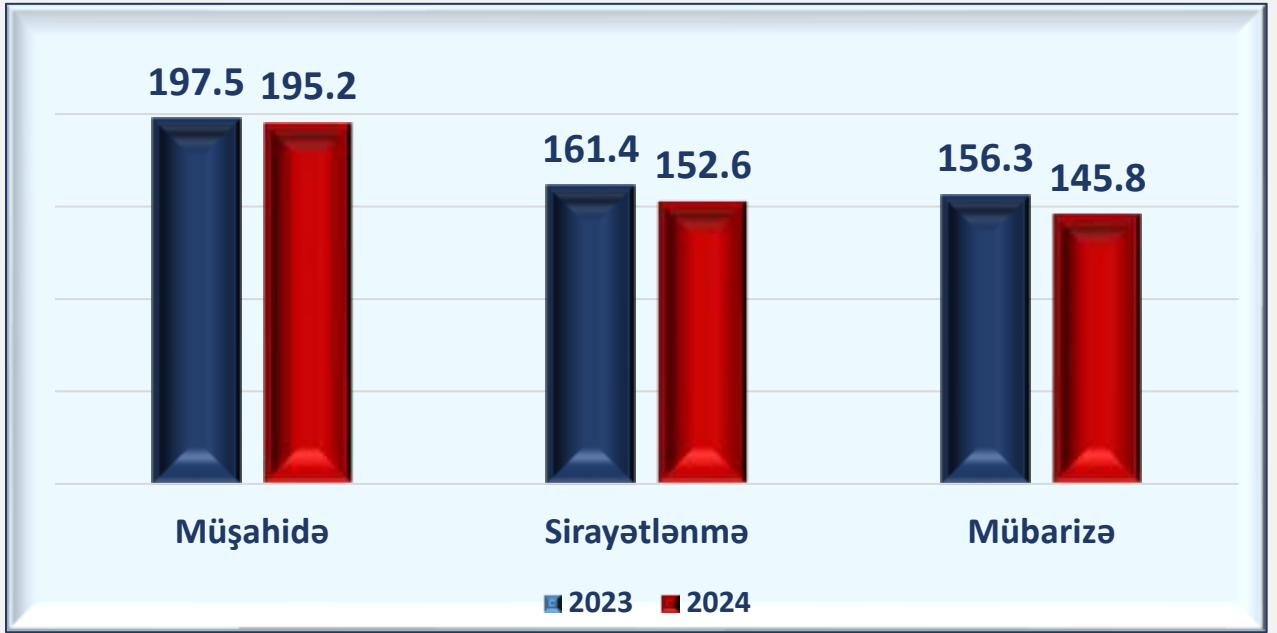

Siçanabənzər gəmiricilər

Cari ilin yanvar və fevral aylarında olduğu kimi mart ayında da ölkə ərazisində ən çox müşahidə edilən zərərli orqanizm siçanabənzər gəmiricilər olmuşdur. Ay ərzində zərərli orqanizmlərlə bağlı aparılmış müşahidələr zamanı aşkar edilən ümumi sirayətlənmənin 53,8%-i siçanabənzər gəmiricilərin payına düşür. Mart ayında siçanabənzər gəmiricilərlə bağlı müşahidələrin aparıldığı 64,4 min ha sahənin 51,7 min ha hissəsində sirayətlənmə müşahidə edilmiş və sirayətlənmə 80,3% təşkil etmişdir. Fevral ayında müşahidə sahəsi 83,3 min ha, sirayətlənmə sahəsi 64,2 min ha, sirayətlənmə 77% olmuşdur. Göründüyü kimi sirayətlənmə faizi hər iki ayda təxminən eyni olmuşdur. Mart ayında sirayətlənmə sahəsinin fevral ayı ilə müqayisədə 12,5 min ha azalması bu dövrdə əkindənkənar ərazilərdə yem ehtiyatının formalaşması ilə izah oluna bilər. 2023-cü ilin eyni dövründə (mart ayı) 52.6 min ha sahədə müşahidələr aparılmış, 42,5 min ha sahədə sirayətlənmə aşkar edilmiş və sirayətlənmə təxminəncari ildə olduğu qədər- 80,8% təşkil etmişdir. Sirayətlənmə əsasən taxıl əkini sahələrində müşahidə edilmişdir.

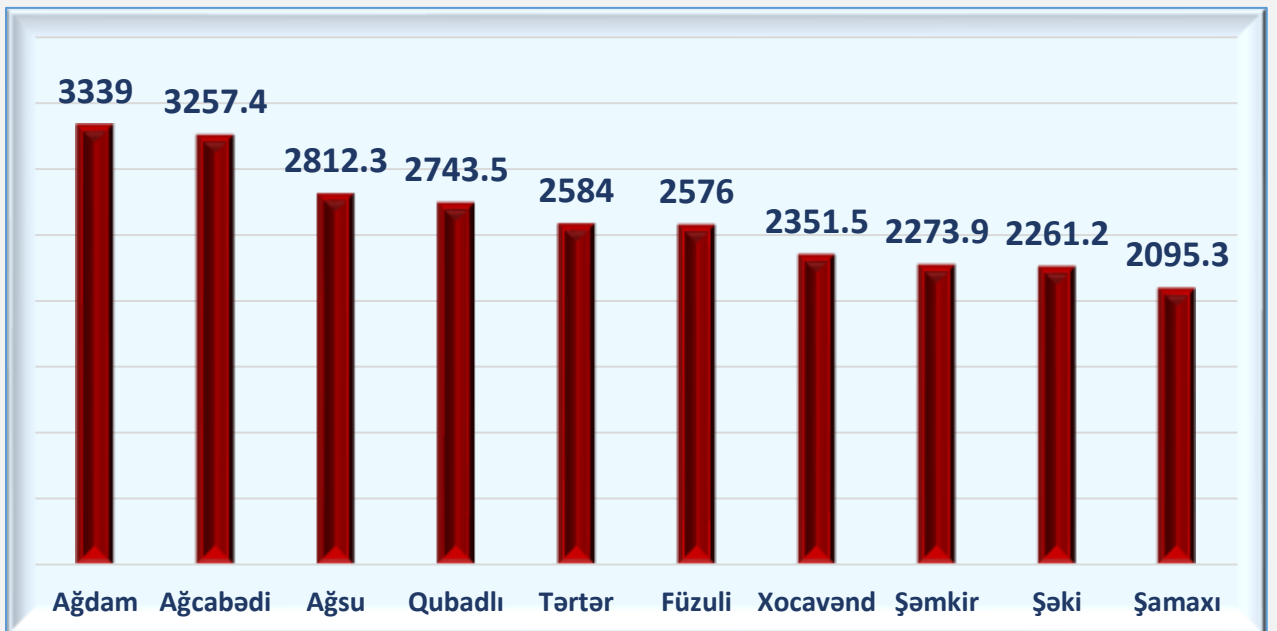
2024-cü ilin yanvar-mart aylarında müşahidə aparılmış 195,2 min hektar ərazinin 152,6 min hektarında (78,2%) sirayətlənmə aşkar edilmiş və 145,8 min hektar sahədə mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 197,5, 161,4 (81,7%) və 156,3 min hektar olmuşdur. Müşahidə həcmində 2.3 min ha yaxud 1.2 %, sirayətlənmə həcmində 8,8 min ha yaxud 6,5%, mübarizə həcmində isə 10,5 min ha yaxud 6,7% azalma olmuşdur (**Qrafik 3**).

Qrafik 3. 2023-2024-cü illərin 1-ci rübü ərzində siçanabənzər gəmiricilərlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Ay ərzində ən çox sirayətlənmə Ağdam (3339,0 ha), Ağcabədi (3257,4 ha), Ağsu (2812,3 ha), Qubadlı (2743,5 ha), Tərtər (2584,0 ha), Füzuli (2576,0 ha), Xocavənd (2351,5 ha), Şəmkir (2273,9 ha), Şəki (2261,2 ha), və Şamaxı (2095,3 ha) rayonlarının əkin sahələrində müşahidə edilmişdir (**Qrafik 4**).

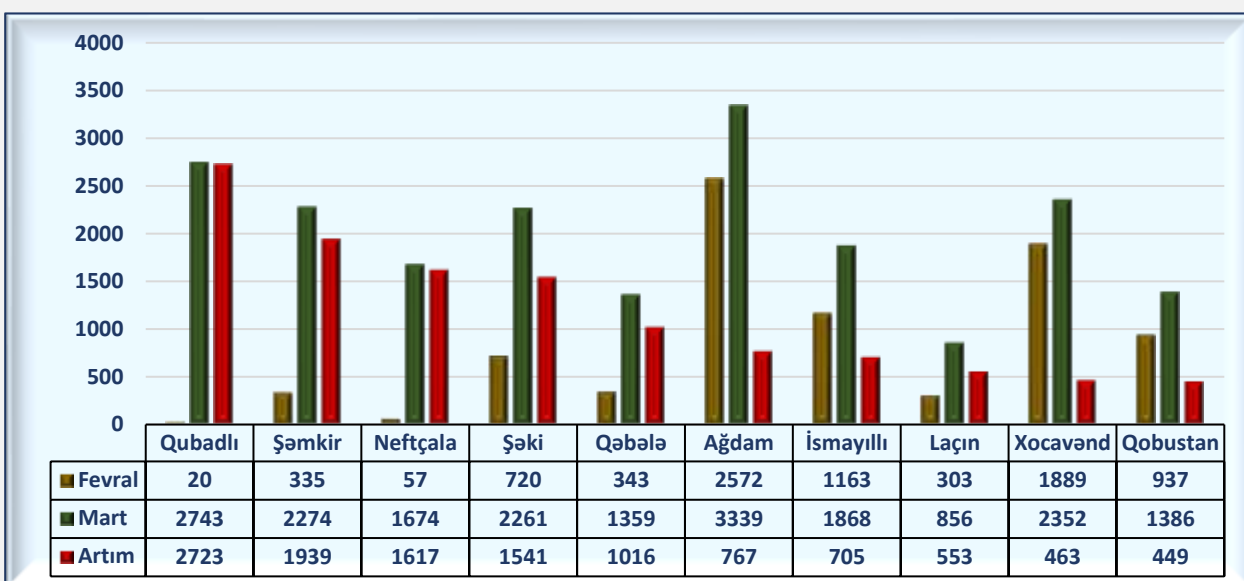
Qrafik 4. 2024-cü ilin mart ayında siçanabənzər gəmiricilərlə ən çox sirayətlənmə müşahidə olunmuş rayonlar (ha)

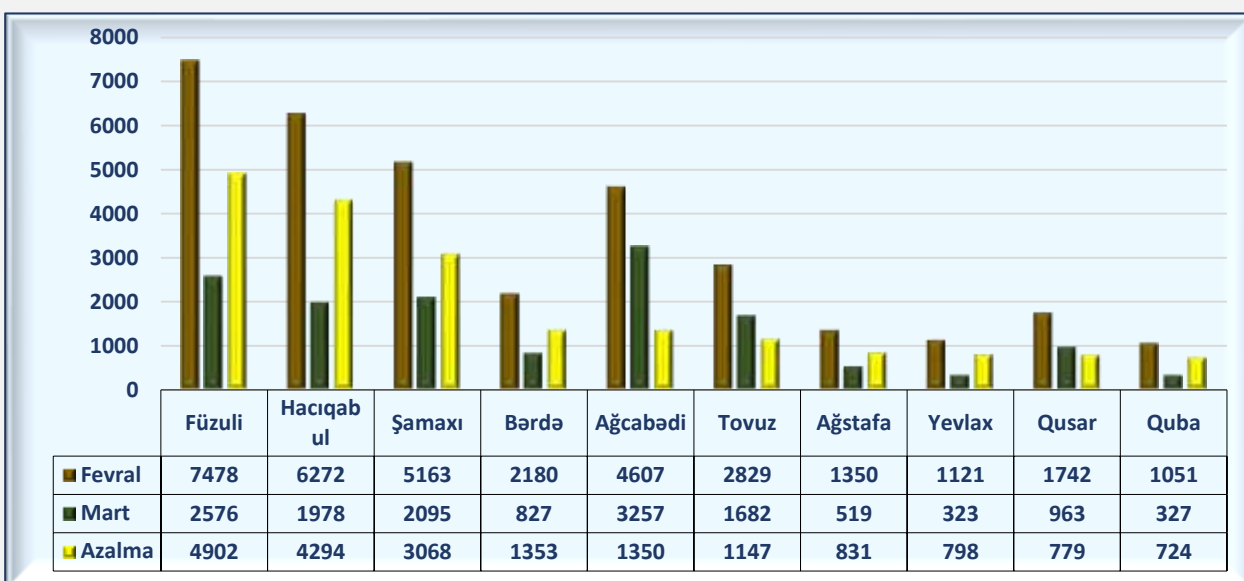
Fevral ayı ilə müqayisədə ən çox Qubadlı, Şəmkir, Neftçala, Şəki, Qəbələ, Ağdam, İsmayıllı, Laçın, Xocavənd və Qobustan rayonlarının ərazisində sirayətlənmə sahələrində artım (**Qrafik 5**); Füzuli, Hacıqabul, Şamaxı, Bərdə,

Ağcabədi, Tovuz, Ağstafa, Yevlax, Qusar və Quba rayonlarının ərazilərində isə azalma müşahidə edilmişdir (**Qrafik 6**).

Qrafik 5. 2024-cü ilin fevral ayı ilə müqayisədə mart ayında siçanabənzər gəmiricilərlə sirayətlənmə sahəsində ən çox artım müşahidə edilən rayonlar (ha)

Qrafik 6. 2024-cü ilin fevral ayı ilə müqayisədə mart ayında siçanabənzər gəmiricilərlə sirayətlənmə sahəsində ən çox azalma müşahidə edilən rayonlar (ha)

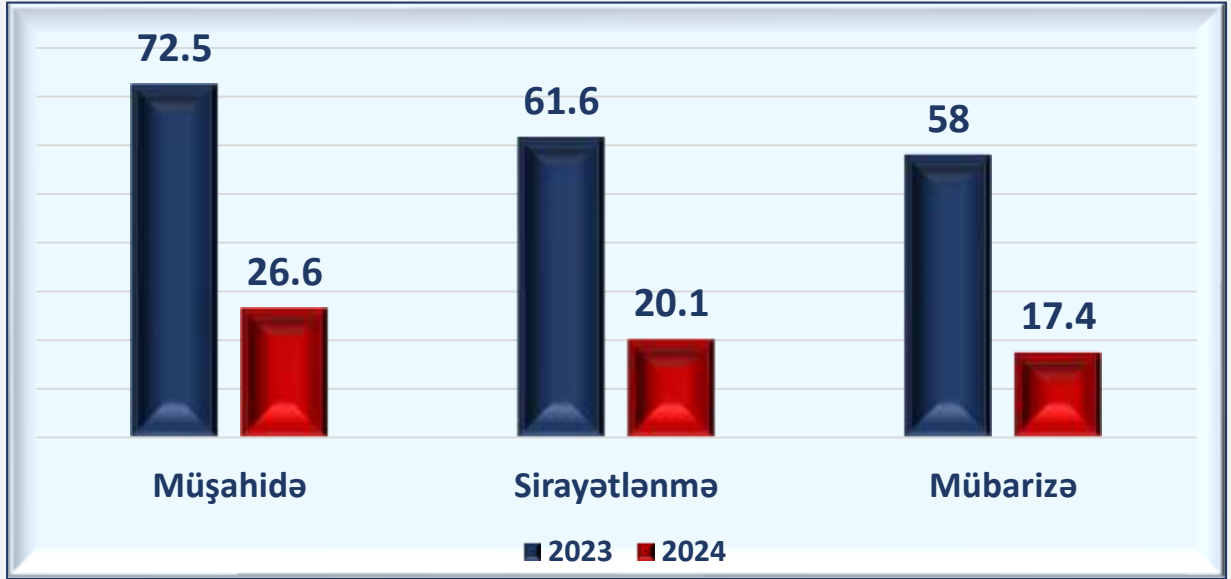

2020-2024-cü illərin yanvar-mart aylarında müşahidə edilən sirayətlənmə sahələri üzrə göstəricilərinin dinamikası **Qrafik 7-də** verilmişdir. Son illərin göstəricilərinin təhlili göstərir ki, aprel ayında siçanabənzər gəmiricilərlə bağlı müşahidə olunan sirayətlənmə sahəsi mart ayında müşahidə edilmiş sirayətlənmə sahəsinin orta hesabla 35%-ni təşkil edir. Bununla yanaşı, 2022-ci ildən başlayaraq sirayətlənmədə müşahidə edilən artan dinamikası, həmçinin əkin dövryyəsinə yeni ərazilərin daxil edilməsi faktorunu da nəzərə alaraq deyə bilərik ki, cari ilin aprel ayında təxminən 22-25 min hektar sahənin (əsasən dağlıq ərazilərin əkinlərinin) zərərverici ilə sirayətlənməsi müşahidə oluna bilər.

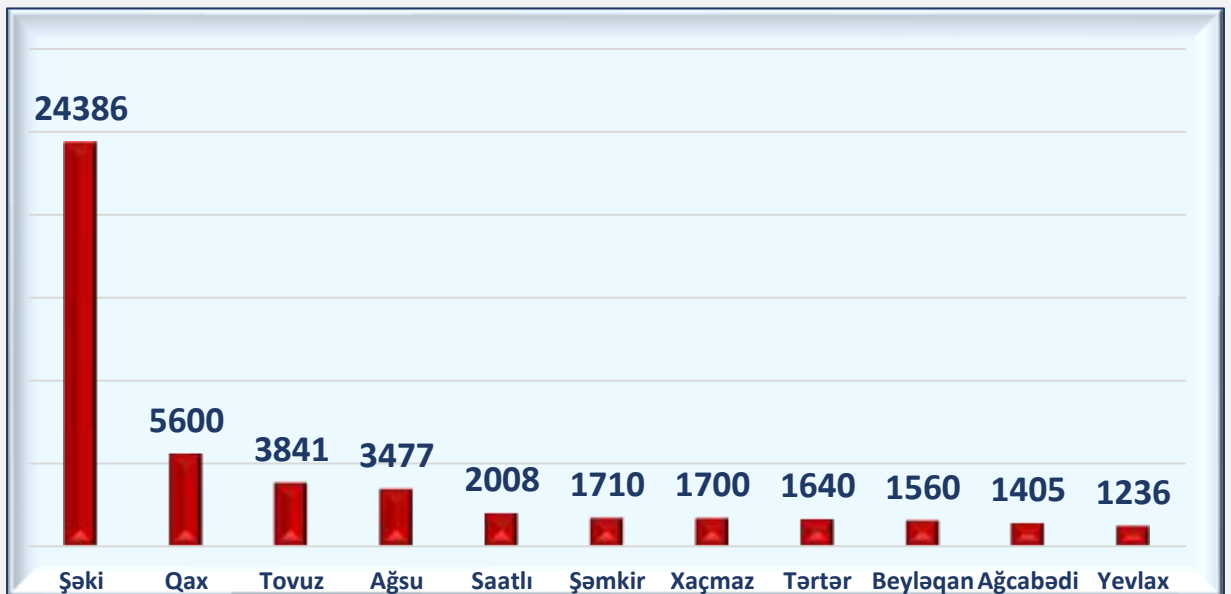
Alaq otları

Mart ayı ərzində alaq otları ilə bağlı müşahidələrin aparıldığı 26,6 min ha əkin sahəsinin 20,1 min hektarında müxtəlif alaq otları ilə sirayətlənmə (75,6%) aşkar edilmiş və 17,4 min ha sahədə kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 72,5, 61,6 və 58,0 min ha (sirayətlənmə 84,9%) təşkil etmişdir. Rəqəmlərdən də görüldüyü kimi cari ilin müvafiq dövründə həm müşahidə (63,3%), həm sirayətlənmə (67,3%), həm də mübarizə sahəsi üzrə (70%) azalma müşahidə edilmişdir (**Qrafik 7**).

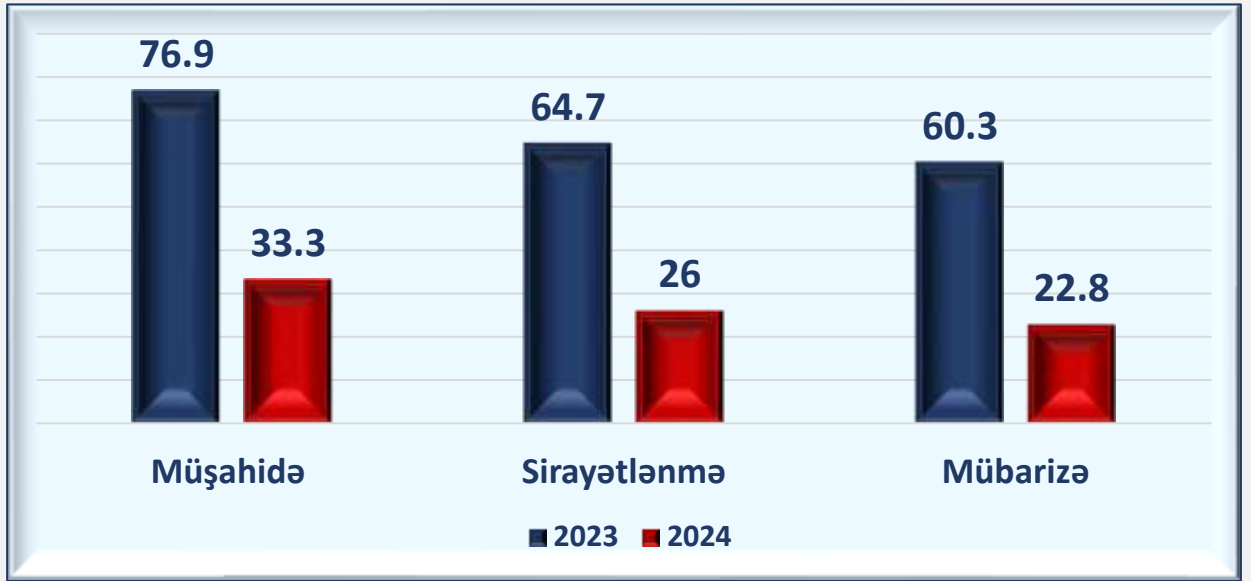
Qrafik 7. 2023-2024-cü illərin mart ayı ərzində alaq otları ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Qrafik 8. 2024-cü ilin mart ayında alaq otları ilə ən çox sirayətlənmə müşahidə edilən rayonlar üzrə məlumat (ha)

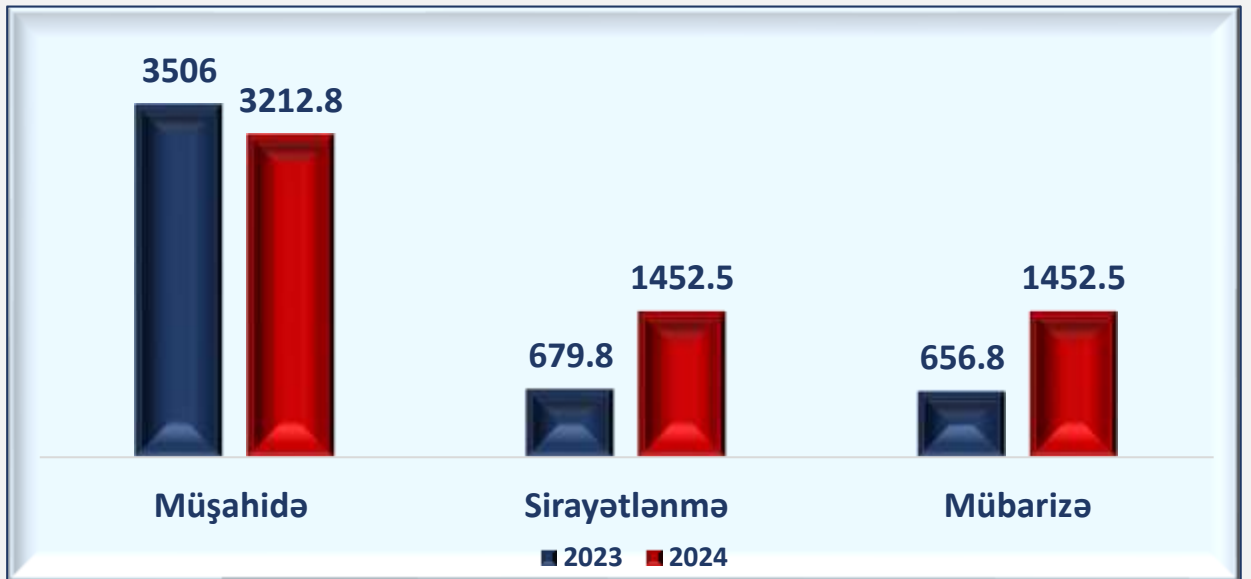
Qrafik 9. 2023-2024-cü illərin 1-ci rübü ərzində alaq otları ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Taxıl böcəyi (Zabrus tenebrioides Goeze)

Ay ərzində xüsusi təhlükəli zərərverici olan Taxıl böcəyi zərərvericisi ilə bağlı müşahidələrin aparıldığı 3212,8 hektar əkin sahəsinin 1452,5 hektarında sirayətlənmə (45,2%) aşkar edilmiş və 1452,5 hektar ərazidə kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Əvvəlki ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 3506,0 ha, 679,8 ha (19,4% sirayətlənmə), 656,8 hektar təşkil etmişdir (Qrafik 10).

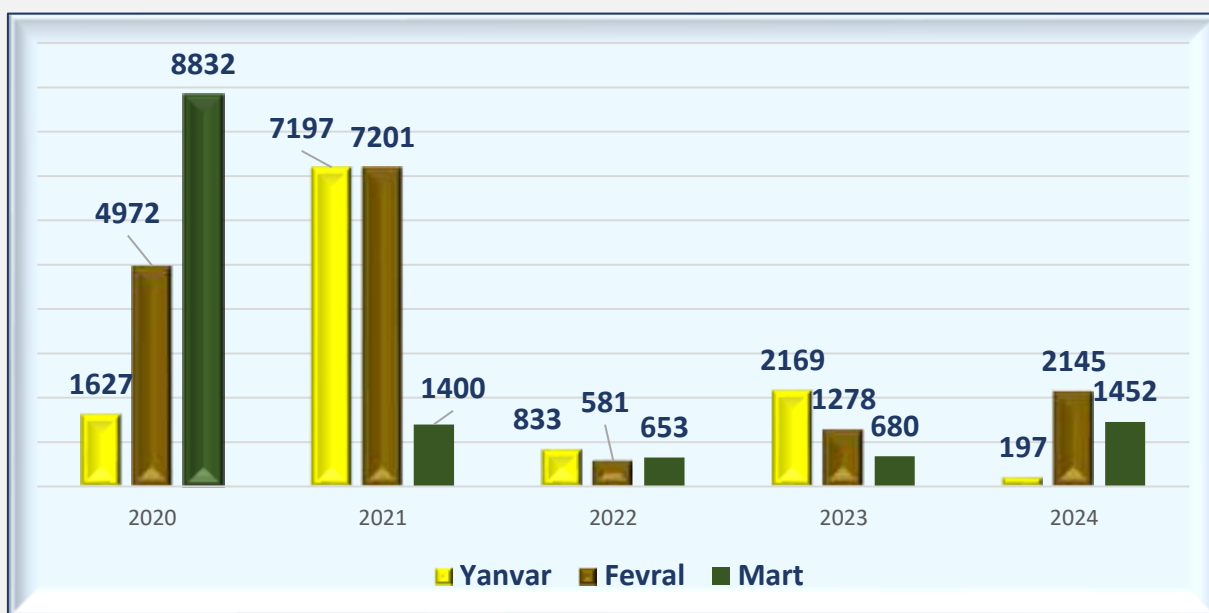
Qrafik 10. 2023-2024-cü illərin mart ayı ərzində taxıl böcəyi ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (ha)

Bu ay Taxıl böcəyi ilə sirayətlənmənin 93,4%-i (1357,9 ha) Şəki rayonunun taxıl əkini sahələrində müşahidə edilmişdir.

Əkin sahələrinin Taxıl böcəyi ilə sirayətlənməsi ilə bağlı 2020-2024-cü illərin yanvar-mart aylar üzrə müqayisəli dinamikası **Qrafik 11-də** verilmişdir.

Qrafik 11. 2020-2024-cü illər üzrə yanvar-mart aylarında ölkə ərazisində taxıl böcəyi ilə sirayətlənmə dinamikası (ha)

Son 5 ilin aprel ayı üzrə siarayətlənmə ilə bağlı göstəricilərini nəzərə alaraq cari ilin aprel ayında qeyd olunan zərərverici ilə bağlı 2500-3000 hektar sahədə sirayətlənmənin olacağını ehtimal etmək olar.

Qəhvəyi mərmər bağacığı (Halyomorpha halys)

Qəhvəyi mərmər bağacığı ilə bağlı **1508** ədəd nöqtədə monitoring aparılmış və **73** ədəd nöqtədə zərərvericinin **10775** ədəd yetkin fərdi aşkarlanaraq mexaniki yolla məhv edilmişdir. Həmçinin zərərvericiyə qarşı mübarizə məqsədilə **45** rayonda **1611** ədəd feromon tələ quraşdırılmış və monitoringlər nəticəsində **3** ədəd yetkin fərd müşahidə edilib. Ümumilikdə, cari ilin yanvar-mart ayları ərzində **4561** ədəd nöqtədə monitoring aparılmış və **382** ədəd nöqtədə zərərvericinin **14395** ədəd yetkin fərdi aşkarlanaraq mexaniki yolla məhv edilmişdir. Həmçinin zərərvericiyə qarşı mübarizə məqsədilə **45** rayonda **1611** ədəd feromon tələ quraşdırılmış və monitoringlər nəticəsində **3** ədəd yetkin fərd müşahidə edilmişdir. 2023-cü ilin müvafiq dövründə (yanvar-mart) **39608** ədəd nöqtədə monitoring aparılmış və **1375** ədəd nöqtədə zərərvericinin **63039** ədəd yetkin fərdi aşkarlanaraq mexaniki yolla məhv edilmişdir. Mazımqara dövlət sərhədindən buraxılış məntəqəsində **10211** ədəd, "Qırmızı Körpü" dövlət sərhədindən buraxılış məntəqəsində **33821** ədəd yük maşınında, "Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin Böyük-Kəşik dəmiryol stansiyasında isə **33049** ədəd vaqonda zərərsizləşdirmə tədbirləri aparılmışdır.

Bağlarda qış mübarizəsi

Ay ərzində meyvə bağlarında 4685,7 ha, üzüm bağlarında isə 640,2 ha sahədə qış mübarizəsi tədbirləri həyata keçirilmişdir. Əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə aparılan mübarizə tədbirlərinin həcmi müvafiq olaraq meyvə bağlarında 9257,6 ha yaxud 66,4% az, üzüm bağlarında isə 289,0 ha yaxud 21,4% çox olmuşdur.